

Приходько Р.І.,

Національний університет "Острозька академія"

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто фінансові аспекти зовнішньоекономічної діяльності та проаналізовано динаміку основних показників (ВВП, експорт, імпорт). Відповідно розглянуто вплив цих показників на економіку країни та досліджено взаємозв'язок між цими показниками.

Міжнародні економічні відносини є однією з найбільш динамічно розвинутих сфер економічного життя. Економічні зв'язки між державами мають багатовікову історію. Протягом сторіч вони існували переважно як зовнішньоторговельні, вирішуючи проблеми забезпечення населення товарами, що національна економіка робила неефективно чи не робила зовсім. У ході еволюції зовнішньоекономічні зв'язки переросли у зовнішню торгівлю і перетворилися в складну сукупність міжнародних економічних відносин – світове господарство.

Теоретичним проблемам розвитку зовнішньоекономічної політики та зовнішньоекономічної діяльності і їх впливу на інтеграційний розвиток країн з перехідною економікою присвячені численні роботи як українських, так і зарубіжних вчених-економістів. Серед них слід відзначити дослідження М.Аль-Аграа, Дж.Брандера, Дж.Вінера, Г.Грубеля, Р.Д.Джонса, Р.Кейвса, Ч.Киндлбергера, Д.Кісінга, В. Леонтьєва, С. Ліндера, Х. Ліннеманна, Дж. Міда, К. Мілнера, Б.Оліна, М.Познера, Д.Рікардо, П. Самуельсона, А.Сміта, Б. Спенсера, Р.Фінстра, Г.Хаберлера, Е.Хекшера, М.Чаколідеса. У працях цих вчених закладено теоретичні основи зовнішньоекономічної політики, визначено її економічний ефект та аналізуються особливості зовнішньоекономічної політики країн на різних етапах розвитку світової економіки.

Тема даного дослідження зумовила певний інтерес до нау-

кових праць таких вчених, як Р. Абрамов, П. Адмірал, М. Дабровський, П. Кук, Є. Лімер, П. Марер та інших, в яких узагальнені особливості інтеграції постсоціалістичних країн у світове господарство, визначені проблеми переходу від адміністративно-командної до ринкової економічної системи і роль зовнішньоекономічних факторів у трансформації економіки країн.

Багато наукових праць українських економістів присвячено інтеграції України в сучасне світове господарство, адаптації національного виробництва до вимог сучасного рівня розвитку міжнародного поділу праці, а також проблемам розробки та впровадження зовнішньоекономічної стратегії України. Серед них чільне місце посідають дослідження Д. Богині, В. Будкіна, І. Бураковського, Г. Волинського, А. Гальчинського, О. Дерев'янка, М. Дудченка, О. Живицького, О. Кириченка, Л. Кістерського, Г. Климка, В. Клочка, А. Кредісова, І. Лукінова, Ю. Макогона, С. Мочерного, В. Новицького, В. Онищенко, А. Поручника, К. Радченка, О. Рогача, А. Рум'янцева, Г. Сащенка, Ю. Сафіуліна, В. Сіденка, В. Сиренка, С. Соколенка, М. Суркова, М. Тараканова, А. Філіпенка, О. Шниркова та інших вчених.

У цих роботах досліджуються проблеми вдосконалення зовнішньоекономічного механізму інтеграції України в сучасні світогосподарські зв'язки, аналізуються реальні та потенційні можливості торговельно-економічного співробітництва України з країнами світу, загальні проблеми вироблення і реалізації зовнішньоекономічної політики України.

Метою дослідження є обґрунтування вдосконалення напрямків зовнішньоекономічної політики на основі вивчення теоретичних аспектів та характеристики зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоекономічної політики України на сучасному етапі.

Процеси, що відбуваються у світі, торкаються інтересів усіх держав світу. І, відповідно, усі держави повинні регулювати свою зовнішньоекономічну діяльність, щоб досягти дотримання в першу чергу своїх інтересів. Світовий досвід свідчить, що навіть у промислово розвинутих країнах існує об'єктивна необхідність вживати заходів для збільшення обсягів експорту, залучення іноземних інвестицій, збалансування платіжного балансу, валютного регулювання, і, що особливо важливо, – приймати законодавчі акти, що встановлюють правила здійснення зовнішньоекономічної діяльності, і контролювати їх неухильне дотримання.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) стає усе більш важливим фактором розвитку народного господарства та економічної стабілізації нашої країни. Зараз немає практично жодної галузі в промислово розвинутих країнах, що не була б втягнута в сферу зовнішньоекономічної діяльності. На всіх історичних етапах розвитку держави зовнішньоекономічна діяльність впливала на вирішення економічних проблем на різних рівнях: народного господарства в цілому, окремих регіонів, об'єднань, підприємств. Як частина загальної структури народного господарства, зовнішньоекономічна діяльність впливає на удосконалювання внутрішньогосподарських пропорцій, розміщення і розвиток виробничих сил. Ще жодній країні не вдалося створити здорову економіку, ізольовавшись від світової економічної системи. Ось чому ця тема актуальна сьогодні, коли все більша кількість підприємств залучається у ЗЕД і на їхньому шляху виникають безліч проблем.

Міжнародна економічна діяльність являє собою таку форму господарювання, яка безпосередньо виходить за межі національних кордонів і пов'язана із залученням до циклу економічного відтворення різнонаціональних суб'єктів. Але далеко не завжди сам факт різної національної належності породжує такі нормативно-правові, регулятивні, фінансові наслідки, які є характерними для міжнародних економічних відносин, як ми звикли їх розуміти. Такі відносини виникають тільки в результаті реального господарського пов'язування різних економік та застосування міжнародних за своєю природою інструментів регулювання – при перетинанні кордонів товарами, валютно-фінансовими ресурсами, факторами виробництва.

Міжнародна економічна діяльність опосередковується численними формами співробітництва різних країн, виробничих, торговельних комерційних контактів, які виходять за межі окремих держав, а також засобів регулювання зазначених контактів з боку національних та міжнародних інституцій. Ці форми відповідають характеру традиційної спеціалізації, яка пов'язана із досягнутими рівнями економічного розвитку та розміщенням факторів виробництва, природних багатств, а також спеціалізації, яка формується згідно з уявленнями про доцільні напрями концентрації трудових зусиль для виробників та країн у цілому.

Отже, багато в чому проблема класифікації форм міжнародної економічної діяльності – це проблема вибору відповідних

критеріїв, причому такий вибір має бути адекватним реаліям часу. Одна справа – коли в економіко-історичному контексті йдеться про оцінку процесів співробітництва за часів А. Сміта, коли безумовно панівною та майже виключною їх формою була торгівля, коли не існувало інститутів валютних спекуляцій, і зовсім інша – оцінка пізніших, а тим більше сучасних форм міжнародної економічної діяльності.

Зовнішня економіка формується під впливом різних чинників, які направляють розвиток зв'язків в єдину зовнішньоекономічну систему, яка дедалі більшою мірою визначає особливості розвитку України. Основні напрями впливу – збільшення обсягів експорту та імпорту, величина прямих інвестицій, загострення ситуації із зовнішньою заборгованістю країни та ін. Для проведення аналізу розглянемо детальніше вищезазначені показники.

Розглянемо показники експорту та імпорту (див. дод. А). Обсяг експорту зовнішньої торгівлі України товарами за січень – листопад 2007р. становив 44448,9 млн. дол. США і збільшився порівняно з відповідним періодом 2006р. на 27,9%, імпорту – 54041,1 млн. дол. і збільшився на 34,2%. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 9592,2 млн. дол. (у січні – листопаді 2006р. – 5515,1 млн. дол.). За період з початку року високий темп експорту продукції було досягнуто завдяки сприятливій кон'юктурі світових сировинних ринків (металів, хімії, харчової сировини). Майже дві третини приросту експорту було забезпечено за рахунок збільшення вартісних обсягів експорту за такими товарними групами: чорні метали та вироби з них (на 28.8%), продовольчі товари та сировина для їх виробництва (на 24.5%), продукція хімічної промисловості (на 18.4%).

Як бачимо сальдо зовнішньої торгівлі протягом 2005-2006 років зменшується, що свідчить про перевищення імпорту над експортом товарів та послуг. Незважаючи на стрімке зростання цін на енергоносії та застосування численних торговельних обмежень проти українських експортерів, очікуваного на початку року падіння темпів загальних обсягів зовнішньої торгівлі не відбулось. Навпаки, завдяки стійкому попиту та сприятливій цінній кон'юктурі на світових ринках металів і хімічної продукції сумарний обсяг експорту товарів та послуг збільшився на 13.2%. Активізація внутрішнього попиту (як інвестиційного, так і споживчого) зумовила зростання імпорту товарів та послуг на 22%.

Загалом експорт зовнішньої торгівлі України товарами за 2006р. становив 38367,7 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2005р. на 12,1%, імпорту – 45034,51 млн. дол. і збільшився на 24,6%. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 6666,8 млн. дол. А за 2005р. експорт зовнішньої торгівлі України товарами становили 34286,8 млн. дол. США, імпорту – 36141,1 млн. дол. і проти 2004р. збільшилися відповідно на 5,0% та на 24,6%. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами було теж негативним і становило 1854,3 млн. дол.

Обсяги експорту зовнішньої торгівлі України товарами за 2004р. становили 32672,3 млн. дол. США, імпорту – 28996,0 млн. дол. і проти січня–листопада 2003р. збільшилися відповідно на 41,6% та на 26,0%. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 3676,3 млн. дол. США. Зростання експорту було досягнуто за рахунок надзвичайно сприятливої кон'юктури зовнішнього ринку металургійної та хімічної промисловості (57% від приросту експорту) та нарощення поставок машинобудівної продукції (21% від приросту).

Отже, за 2004 – 2007(січень – листопад)рр. експорт зріс з 32672,3 до 44448,9 млн. дол. США, а імпорт – з 28996,0 до 54041,1 млн. дол. США, тобто експорт зріс на 36,04%, а імпорт – 86,37%, тобто за досліджуваний період ми бачимо, що експорт зростає значно нижчими темпами, ніж імпорт.

Загалом можна зробити висновок, що впродовж останніх років сальдо експорту-імпорту має тенденцію до зниження, тобто перевищення імпорту над експортом продовжує зростати. Враховуючи те, що ВВП країни постійно зростає, а імпорт продовжує домінувати над експортом, варто зазначити, що це досить негативна тенденція для нашої країни, адже ми можемо стати сировинним придатком для інших високо розвинутих країн.

Далі розглянемо динаміку прямих інвестицій (див. дод. Б), що є важливим показником, який впливає не лише на ВВП та експортно-імпортні операції, а й на зовнішньоекономічну діяльність вцілому.

Обсяг прямих інвестицій в економіку України на 01.01.2007р. становив 21186,0 млн. дол. США, що на 25,43% більше обсягу інвестицій в Україну за 2005р. (16890,0 млн. дол. США). Станом на 01.01.06р. обсяг інвестицій був більший, ніж станом на 01.01.05р. (9047,0 млн. дол. США) на 86,69%. І відповідно за 2004р., порівняно з 2003р., інвестиції збільшилися на 33,15%.

Інвестиції ж з України здійснюються набагато нижчими темпами, ніж у національну економіку. Однак аналізуючи наведені дані можна зробити висновок про те, що динаміка цих інвестицій є позитивно зростаючою.

Загалом головними країнами-інвесторами, на які припадає 94,2% загального обсягу інвестицій є Німеччина, Кіпр, США, Австрія, Сполучене Королівство, Нідерланди. Найбільш інвестиційно привабливими в Україні є такі види економічної діяльності: металургія та оброблення металу, хімічна та нафтохімічна промисловість, харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів, виробництво інших неметалевих мінеральних виробів, посередництво у торгівлі, фінансова діяльність, оптова торгівля, операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам, фінансова діяльність.

Обсяг інвестицій з України в економіку країн світу на 01.01.2007 склав 221,5 млн. дол. Найбільші обсяги інвестицій здійснені в Польщу, Кіпр, США, Сполучене Королівство, Іспанію. Українські інвестиції до інших країн здійснювались з підприємств оптової торгівлі і посередництва в торгівлі, з установ фінансової діяльності, з підприємств транспорту.

Отже, можна зробити висновок, що прямі інвестиції в Україну, за останні роки мали чітку динаміку зростання. Динамізм економічного зростання України став одним з основних чинників, що обумовили значне збільшення надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну. Загалом станом на 01.07.2007 р. в Україну залучено 24171,8 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що на 11,8 % більше, ніж на початок року і складає 518,6 дол. на одну особу.

Разом з тим, ефективність впливу іноземного інвестування на здійснення в українській економіці позитивних структурних зрушень та трансфер технологічних рішень для модернізації економіки України є надзвичайно низькою. Іноземні інвестори орієнтуються переважно на високорентабельні, швидкоокупні сегменти української економіки. Так 45,4 % прямих інвестицій, які надійшли в Україну станом на 1.07.2007, вкладено в фінансову діяльність, торгівлю, готельний та ресторанний бізнес, операції з нерухомим майном. Натомість частка інвестицій, спрямованих в промисловість, зменшилася до 37,6 % проти 44,6 % на кінець 2005 р. При цьому на машинобудування й хімічну та нафтохімічну промисловість, які створюють пере-

важну більшість інноваційних товарів і процесів в економіці, припадає лише 5,4 % (994,9 млн. дол.) та 4,0 % (729,4 млн. дол.) накопичених прямих іноземних інвестицій відповідно. За 2005 – I половину 2007 рр. іноземцями вкладено в машинобудування лише 337,6 млн. дол., а в хімічну та нафтохімічну промисловість – 266,7 млн. дол. прямих інвестицій.

Отже, проаналізувавши динаміку основних показників, можна зробити висновок про те, що спостерігається позитивна динаміка росту прямих інвестицій в Україну, однак досить негативною є тенденція переважаючого імпорту над експортом.

Загалом виходячи з економічної доцільності, можна зробити висновок, що держава повинна виділяти пріоритетні напрямки зовнішньоекономічної діяльності, розробляти шляхи підвищення ефективності зовнішньоекономічної політики, та планувати свою зовнішньоекономічну діяльність, яка відіграє важливу роль у розвитку економіки України. Вона повинна створювати умови для економії витрат в економіці або в окремих її галузях. Плани зовнішньоекономічної діяльності націлюють на встановлення й розвиток взаємовигідних зв'язків з країнами світу. Вони мають всебічно враховувати переваги, які впливають з міжнародного розподілу праці в інтересах розвитку економіки, технічного прогресу та підвищення рівня життя українського народу.

Вивчення фінансових аспектів, дослідження динаміки основних показників та вдосконалення основних напрямків зовнішньоекономічної політики та зовнішньоекономічної діяльності України є невід'ємним явищем, що сприятиме росту економіки та добробуту населення нашої держави. У цьому складному процесі варто обов'язково визначити пріоритетні напрямки та шляхи підвищення ефективності для забезпечення раціонального розвитку. Прогнозування основних показників ЗЕД є одним із методів уникнення негативних наслідків, які спостерігаються у процесі діяльності. Разом з тим, варто зазначити, що невід'ємним у цьому процесі є міжнародне співробітництво України, що сприятиме розв'язанню глобальних проблем та розвитку світового господарства.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91 р., № 959-XII // www.rada.gov.ua.

2. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України. – К.: КМЕУ, 2003. – 948 с.
3. Стадницький Ю. Перспективний напрямок зовнішньоекономічної діяльності в Україні // Вісник ТАНГу – 2007. – Випуск 8. – С.72-76.
4. www.ukrstat.gov.ua
5. www.me.gov.ua
6. www.minfin.gov.ua